

Summary

In the article considered problems of structural and semantic organization in the word-formation nest *fluere* in Latin. The etymologic features of verb *fluere* are set, composition of derivatives is certain in the structure to word-formation nest and their semantic classification is produced.

Keywords: etymology, word-formation nest, root, sema, structure.

УДК 81'371

Навроцька Н.А.,
аспірантка,

Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КВАЗІЕСИВНИХ ДІЄСЛІВ, ЯКІ ВИРАЖАЮТЬ ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИ, У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ

Відсутність системного опису семантичних особливостей дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, сприяє актуальності зіставно-порівняльного дослідження на матеріалі англійської та німецької мов, які є різноструктурними, та на матеріалі української мови, яка є неспорідненою з англійською та німецькою мовами. Поодинокі випадки зіставно-порівняльних досліджень дієслів вищезазначеної семантики переважно присвячені окремим дієслівним лексемам з якимось одним значенням та виконані на матеріалі не більш, ніж двох неспоріднених мов [1; 3; 4; 5].

Метою дослідження є зіставно-порівняльний аналіз семантичних особливостей есивних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, в англійській, німецькій та українській мовах. У зв'язку з цим були поставлені наступні завдання: 1) встановлення корпусу та утворення семантичної класифікації есивних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи в англійській, німецькій та українській мовах; 2) зіставний аналіз семантичних особливостей квазіесивних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, в англійській, німецькій та українській мовах. **Одиницею дослідження** є лексико-семантичні варіанти дієслів (далі ЛСВ), які виражають психоемоційний стан людини. Наприклад, в англійській мові дієслово *to assail* має 5 лексико-семантичних варіантів, 3 з яких виражають психоемоційний стан особи та увійшли до виборчого матеріалу: 1) *нападати, атакувати* (формула тлумачення (далі ФТ): “S ситуації каузує O ситуації перебувати у стурбованому, незадоволеному, пригніченому стані” каузативне); 2) *гостро критикувати* (ФТ: “S ситуації сильно критикує когось, перебуваючи у збудженому стані” квазіесивне вимови); 3) *з запалом братися (до роботи)* (ФТ: “S ситуації енергійно береться за роботу, перебуваючи у підвищеному емоційному стані” квазіесивне поведінки). Під **емоційними дієсловами** (від лат. *emotioverbum*) розуміються дієслова, які виражають внутрішні стани людини, які не виникають самі по собі, а каузуються тією чи іншою оцінкою події з боку суб'єкта.

Матеріалом дослідження є дієслова української, англійської та німецької мов, які виражають психоемоційний стан людини, які були відібрані суцільно з

одномовних словників української (Словник сучасної української мови в 11 томах), німецької (Словник сучасної німецької мови Дуден у 10 томах) та англійської (Великий Оксфордський словник у 14 томах) мов. Загальна кількість відібраних та опрацьованих одиниць – 3346.

Традиційно лінгвісти узагальнюють емоції та виділяють наступні: страх, радість, сум та гнів. Проте актуальним, особливо при дослідженні дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, є виділення наступних десяти фундаментальних емоцій, які були емпірично ідентифіковані та описані Керолом Ізардом [2, 84–88]. Це інтерес-хвилювання (*наприклад, цікавитися; to interest; sich interessieren (für Akk.)*), радість (*радіму; to rejoice (in); sich freuen (über / auf Akk.)*), здивування (*дивуватися; to astonish, to surprise, to amaze; (ver)wundern, sich wundern (über Akk.)*, *stauen, erstaunen*), горе-страждання (*страждати, горювати; to grieve (for); trauern (über / um Akk.)*), гнів (*гніватися; to anger, to enrage; ärgern, sich ärgern, reizen*), відраза (*ненавидіти, відвертати; to hate, to loathe; hassen*), презирство (*зневажати, нехтувати; to despise; verachten*) страх (*боятися; to fear, to suffer (from); sich fürchten*), сором (*соромитися; to shame; sich schämen (G.; wegen G.; vor D)*), провина (*винуватити, звинувачувати; to accuse (of), to reproach (for), to confess (to); beschuldigen (G)*). Кожна фундаментальна емоція визначається як феномен, який має три компоненти – неврологічний, виразний та суб'єктивне переживання. При взаємодії двох або більше фундаментальних емоцій утворюються стійкі комплекси, наприклад, тривожність (страх, горе, гнів, сором, провина, а, інколи, інтерес-збудження), депресія (горе, гнів, відраза, презирство, страх, вина, боязкість), любов (інтерес, радість, сексуальний потяг), ворожість (гнів, відраза, презирство) [2, 84–88]. Дієслова англійської, німецької та української мов, які виражають психоемоційний стан особи, були класифіковані за допомогою формул тлумачення. Найчисленнішими в трьох мовах виявилася така група як **есивні** (1682 одиниці із загальної кількості 3346). Найбільш властива есивна семантика дієслівному фонду німецької мови (72,6 % від загального числа досліджених дієслівних лексем), на другому місці – англійська мова (57,05 %), на третьому – українська мова (34,6 %). Під час аналізу та тлумачення есивних дієслів було помічено, що вони виражають як емоції, так і різноманітні емоційні комплекси.

У результаті дослідження есивні дієслова були розподілені на **власне есивні** та **квазіесивні**. Власне есивні дієслова англійської, німецької та української мов виражають різноманітні емоції та комплекси емоцій, які були зазначені вище. Серед досліджених есивних дієслів були виділені такі, які не можна було віднести до власне есивних. Це – **квазіесивні дієслова**. Такі дієслова виражають якісь емоційні стани, переживання, реакції, які виявляються або супроводжуються поведінкою, говорінням, сміхом, плачем особи або якоюсь іншою психофізичною реакцією. Звідси були виділені групи: квазіесивні поведінки (ФТ: “S ситуації перебуває у певному емоційному стані, що супроводжується певною поведінкою”), квазіесивні говоріння (ФТ: “S ситуації перебуває у певному емоційному стані, що супроводжується мовленнєвою реакцією”), квазіесивні руху (ФТ: “S ситуації

перебуває у певному емоційному стані, що супроводжується певними рухами”), квазіесивні сміху (ФТ: “S ситуації перебуває у певному емоційному стані, що супроводжується сміхом”), квазіесивні плачу (ФТ: “S ситуації перебуває у певному емоційному стані, що супроводжується плачем”), квазіесивні зорового сприйняття (ФТ: “S ситуації перебуває у певному емоційному стані, що виявляється відповідною зоровою реакцією”). У результаті дослідження дієслів групи квазіесивні увагу привернула така їх семантична особливість: вони переважно виражають різноманітні емоційні комплекси. Дієслова, віднесені до групи **квазіесивні поведінки**, були виділені в трьох мовах дослідження (англійська мова (далі АМ) (156), німецька мова (далі НМ) (203), українська мова (далі УМ) (223)). Вони виражають такі емоційні стани: **радість** (АМ (10), НМ (13), УМ (14), наприклад: *to beam; sich belustigen; забавлятися*), **страх** (АМ (11), НМ (12), УМ (14), наприклад: *to cringe; sich sichern; жахатися*), **горе-страждання** (АМ (1), НМ (4), УМ (15), наприклад: *to frown; erdulden; маятися, морочитися*), **презирство** (АМ (12), НМ (0), УМ (7), наприклад: *to disgrace, зневажати*). Крім того, вони виражають наступні комплекси емоцій: **захоплення** (АМ (7), НМ (12), УМ (25), наприклад: *to nibble; bewundern; загравати*), **негідна поведінка** (АМ (46), НМ (68), УМ (36), наприклад: *to ham; sich beflecken; безчинствувати*), **гідна поведінка** (АМ (22), НМ (24), УМ (29), наприклад: *to befriend; sich zurückhalten; ніклуватися*), **рішучість** (АМ (18), НМ (9), УМ (25), наприклад: *to spurn; sichergehen; поважитися*), **співчуття** (АМ (0), НМ (9), УМ (9), наприклад: *bemitleiden; співчувати*), **догідлива поведінка** (АМ (0), НМ (0), УМ (8): наприклад, *nidлабузнюватися, зласкавитися*), **гріх** (АМ (2), НМ (1), УМ (14), наприклад: *to sin, to violate; sündigen; зрішити, прозрішати*), **здивування** (АМ (0), НМ (15), УМ (19), наприклад: *hineinplatzen; почудуватися*). Малопродуктивними або повністю непродуктивними в трьох мовах дослідження виявилися такі квазіесивні поведінки дієслова, які виражають наступні емоції та комплекси емоцій: **інтерес-зацікавлення** (АМ (3), НМ (0), УМ (0), наприклад: *to salivate*), **сором** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), *to squirm, соромитися, осоромлюватися, срамитися*), **насолода / задоволення** (АМ (0), НМ (16), УМ (18), наприклад, *пеститися*), **тривожність** (АМ (4), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to chafe*).

Дієслова, віднесені до групи **квазіесивні говоріння** (АМ (92), НМ (65), УМ (83)), виражають наступні емоції та комплекси емоцій: **радість** (АМ (5), НМ (0), УМ (5), наприклад, *to cheer 2; віджартовуватися*); **інтерес-зацікавлення** (АМ (1), НМ (2), УМ (3), наприклад, *to sweet-talk; tuscheln; марити*), **зневажлива поведінка** (АМ (3), НМ (2), УМ (0), наприклад, *to grouse 2; verketzern*), **сум / біль (горе / страждання)** (АМ (7), НМ (0), УМ (18), наприклад, *to uluate, to wine; завивати, скавчати, стенати*), **страх** (АМ (3), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to mutter*), **любов** (АМ (2), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to romance 2*), **безглузда поведінка** (АМ (7), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to bugged 2*), **критичність** (АМ (14), НМ (3), УМ (11), наприклад, *to judge 2; verlästern; засуджувати, кепкувати*), **гнів/злість** (АМ (22), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to thunder*), **негідна поведінка** (АМ (6), НМ (8), УМ (3), наприклад, *to grouch; nörgeln; знущатися, кепкувати*), **гідна поведінка** (АМ (14), НМ

(0), УМ (11), наприклад, *to swear*; *розраджати, жаліти*), **красномовність** (АМ (4), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to wax*), **звинувачення/суперечка** (АМ (7), НМ (5), УМ (3), наприклад, *to abuse* 3; *streiten*; *спорити, сперечатися*), **захоплення** (АМ (2), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to admire, to romanticize*); **хвилювання** (в німецькій мові – гаркавість, невиразність як наслідок) (АМ (3), НМ (9), УМ (0), наприклад, *to quaver; tuckern*), **доброзичливість** (АМ (0), НМ (2), УМ (10), наприклад, *beschwätzen*; *розхвалювати, примилюватися*), **брехня** (АМ (0), НМ (11), УМ (2), наприклад, *vorgeben*; *брехати, злукавити*), **заборона** (АМ (0), НМ (2), УМ (0), наприклад, *verpönen* 2, *prädisigen*), **нецікавість** (АМ (0), НМ (13), УМ (0), наприклад, *knurren, krächzen*), **збентеження** (АМ (0), НМ (12), УМ (3), наприклад, *brummen, johlen*; *заминатися*), **каяття** (АМ (0), НМ (0), УМ (13), наприклад, *каятися, виправдовуватися*), **гордість** (АМ (0), НМ (0), УМ (3), наприклад, *гордувати, розхвалюватися*).

Дієслова, віднесені до групи **квазіесивні поведінки-говоріння** (АМ (8), НМ (8), УМ (6)), виражають наступні емоцій та комплекси емоцій: **розчарування / втома** (АМ (2), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to sigh, to tangle*), **негідна поведінка** (АМ (4), НМ (1), УМ (2), наприклад, *to hiss, to scoff; освистувати, сперечатися*), **нудність** (АМ (0), НМ (1), УМ (0), наприклад, *sich topsen*), **звинувачення/критика** (АМ (1), НМ (1), УМ (2), наприклад, *to reproach; verdenken; докоряти, критикувати*), **гідна поведінка** (АМ (1); НМ (2); УМ (2), наприклад, *to repent; bedauern; каятися, шкодувати*).

Малопродуктивними, проте наявними в трьох мовах дослідження, виявилися такі групи, як **квазіесивні зорового сприйняття, квазіесивні сміху, квазіесивні плачу, квазіесивні руху. Квазіесивні зорового сприйняття** (АМ (4), НМ (11), УМ (3)) виражають наступні емоцій та комплекси емоцій: **здивування** (АМ (1), НМ (3), УМ (0), наприклад, *to gape; glotzen*), **захоплення** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to ogle*), **зацікавлення** (АМ (1), НМ (7), УМ (3), наприклад, *to rivet* 1; *äugeln; зазірати* 1, *милуватися* 2), **злість (гнів)** (АМ (2), НМ (1), УМ (0), наприклад, *to scowl; stieren*).

Квазіесивні сміху (АМ (18), НМ (22), УМ (6)) виражають наступні емоцій та комплекси емоцій: **радість** (АМ (3), НМ (8), УМ (9), наприклад, *to chortle; jubeln; посмішковуватися, сміятися*), **негідна поведінка** (АМ (3), НМ (0), УМ (4), наприклад, *to rag* 2; *глузувати, глумитися*), **дружні стосунки (доброзичливість)** (АМ (5), НМ (2), УМ (0), наприклад, *to rib* 2; *sich kügeln*), **невдоволення** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to ridicule* 2), **нервування (гнів / збудження)** (АМ (1), НМ (3), УМ (0), наприклад, *to titter; grohlen*), **безглузда/недружня/нещира поведінка** (АМ (5), НМ (13), УМ (0), наприклад, *to simper; veräppeln*), **звуконаслідувальний сміх** (АМ (0), НМ (3), УМ (0), наприклад, *gackern; gickeln; gicksen*), **злість** (АМ (0), НМ (3), УМ (0), наприклад, *grinsen*).

Квазіесивні плачу (АМ (4), НМ (13), УМ (8)) виражають наступні емоцій та комплекси емоцій: **біль / сум** (АМ (3), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to cry* 1), **невдоволення** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to grizzle*), **горе / страждання**

(АМ (0), НМ (13), УМ (8), наприклад, *aufheulen*; *плакати, стенати*). **Квазіесивні руху** (АМ (8), НМ (10), УМ (10)) виражають наступні емоцій та комплекси емоцій: **страх** (АМ (5), НМ (10), УМ (10), наприклад, *to quake*; *zittern*; *здрігатися*), **злість** (АМ (2), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to stomp*), **тривожність** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to surge 1*), **гордість** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to swagger*), **любов / уподобання** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to swoon*), **байдужість / втома** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to traipse*), **хоробрість / ризик** (АМ (1), НМ (0), УМ (0), наприклад, *to venture 2*). Продуктивність квазіесивних дієслівних лексем представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Семантичні особливості квазіесивних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, в англійській, німецькій та українській мовах

Мови зіставлення	Англійська мова	Німецька мова	Українська мова
Квазіесивні			
Поведінки	156	203	223
Говоріння	92	65	83
Поведінки-говоріння	8	8	6
Плачу	4	13	8
Руху	8	10	10
Зорового сприйняття	4	11	3
Сміху	18	22	6
Разом квазіесивних	290	332	339

Таким чином, було виявлено, що у трьох мовах дослідження були виділені групи квазіесивні поведінки, говоріння, поведінки-говоріння, плачу, сміху, руху, зорового сприйняття. На відміну від власне есивних дієслів, які виражають як емоції, так і комплекси емоцій, квазіесивні дієслова в трьох мовах дослідження виражають переважно комплекси емоції, які супроводжуються різним фізичним вираженням (поведінкою, говорінням, сміхом, плачем, рухами, зоровою реакцією).

Серед груп найчисленнішою є група **квазіесивні поведінки** (дієслова, які виражають психоемоційні стани особи, з додатковим семантичним компонентом “поведінка”). Квазіесивні поведінки дієслова виражають такі емоційні стани людей: радість, страх, горе-страждання, презирство. Крім того, вони виражають комплекси емоцій, наприклад, гідну поведінку, негідну поведінку, захоплення, рішучість, співчуття, догідливу поведінку, гріх, здивування. Малопродуктивними в трьох мовах дослідження виявилися такі квазіесивні поведінки дієслова, які виражають наступні емоції та комплекси емоцій: інтерес-зацікавлення, сором, насолоду, тривожність. Менш продуктивною у трьох мовах дослідження виявилася група **квазіесивні говоріння** (дієслова, які виражають психоемоційні стани особи, з додатковим семантичним компонентом “говоріння”). Дієслова цієї групи виражають наступні емоції: радість, інтерес-зацікавлення, горе-страждання, страх. У трьох мовах дослідження були виявлені такі дієслова, які виражають наступні комплекси емоцій:

критичність, негідну поведінку, гідну поведінку, захоплення, збентеження. Такі комплекси емоцій як каяття та гордість виявилися продуктивними лише в українській мові. Усі інші квазіесивні групи складаються з дієслів, які також виражають емоції та, у своїй більшості, комплекси емоцій. Вони виявилися малопродуктивними, проте представленими в трьох мовах дослідження.

Таким чином, у результаті дослідження семантичних особливостей квазіесивних дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, виявилось, що вони, хоча на перший погляд і не здаються такими, які виражають емоційні стани особи, при повному та комплексному дослідженні їх семантики виявляються емотивно маркованими. Крім того, вони виражають переважно складні комплекси емоцій людини.

Виявлення перекладацьких еквівалентів серед квазіесивних дієслів супроводжується труднощами. Дуже часто різним дієсловам української мови відповідає одне і те саме дієслово в англійській або німецькій мовах. Це і сприяє актуальності подальших зіставно-порівняльних розвідок семантики дієслів, які виражають психоемоційний стан особи.

Література

1. Голубцов С. А. Семантика и прагматика показателей безразличия : сопоставительный аспект (на материале русского и английского языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / С. А. Голубцов. – Краснодар, 1999. – 210 с.
2. Изард К. Эмоции человека / К. Изард. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 440 с.
3. Смагина С. В. Глаголы удивления в английском и русском языках : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / С. В. Смагина. – Пятигорск, 1996. – 211 с.
4. Фабиан М. П. Структурные аспекты типологического сопоставления лексико-семантических полей (на материале украинского и английского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / М. П. Фабиан. – Киев, 1988. – 17 с.
5. Фомина З. Е. Эмоционально-оценочная лексика современного немецкого языка : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.04 / З. Е. Фомина. – М., 1997. – 399 с.

Анотація

Стаття присвячена порівняльно-зіставному аналізу семантичних особливостей квазіесивних дієслів, які виражають психоемоційні стани особистості. Були виявлені загальні та відмінні риси семантичних особливостей квазіесивних дієслівних лексем в англійській, німецькій та українській мовах.

Ключові слова: квазіесивні дієслова, дієслова, що виражають психоемоційний стан, семантичні особливості.

Аннотация

Статья посвящена сравнительно-сопоставительному анализу семантических особенностей квазиэссивных глаголов, которые выражают психоэмоциональное состояние личности. Были выявлены общие и отличительные черты семантических особенностей квазиэссивных глагольных лексем в английском, немецком и украинском языках.

Ключові слова: квазиэссивные глаголы, глаголы, которые выражают психоэмоциональное состояние, семантические особенности.

Summary

The article is devoted to the contrastive-comparative analysis of the semantic peculiarities of the quasistative verbs that denote the psychoemotional state of a person. There were revealed the common and the distinguishing features of the semantic peculiarities of the quasistative verbs in the English, German and Ukrainian languages.

Keywords: the quasistative verbs, the verbs that denote the psychoemotional state, the semantic peculiarities.

СТУДІЇ З ОНОМАСТИКИ

УДК 81'373.231

Московченко О.П.,
перекладач,
Інститут зрошуваного садівництва

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОХОДЖЕННЯ ІМЕНІ ЯЗИЧЕСЬКОЇ БОГІНИ *МОКОША*

О.П. Знойко відмічав недостатність досліджень з вітчизняної міфології і вказував на неповноту наших знань про язичеських богів [4]. У зв'язку з цим етимологія імен богів київського пантеону потребує додаткових досліджень. **Метою** даної роботи є уточнення та доповнення етимології слова *Мокоша*.

Завдяки розширенню бази порівняння в індоєвропейській сім'ї мов, а також за її межами з огляду на те, що індоєвропейська сім'я мов виявляє спорідненість не тільки з ностратичними, а й з усіма мовами світу [16, 18–19], було уточнено походження імен язичеських богів *Хорс*, *Лада*, *Яр* (*Ярило*), *Лель*, *Леля*, *Стрибог* та загальних назв міфологічних осіб *мавка*, *навка* (*нявка*) [16, 8–12].

В “Українській міфології” В. Войтовича та роботах Г. Лозко (виступає також під псевдонімом Волхвиня Зореслава) *Мокоша* (інші варіанти імені – *Макош*, *Мокша*, *Макоша*) характеризується як богиня, пов'язана з жіночою сферою в господарстві: рукоділлям, прядінням, тканням. У давніші часи вона була богинею землеробства й родючості, жіночої життєвої сили, достатку, покровителькою полів і домашніх тварин. Через те що від урожаю й родючості залежала доля давніх русів, то *Мокоша* вважалась також богинею долі. Її ім'я дослівно означає “матір долі” (пор. ст.-сл. *къшь* “жереб, доля, удача”). *Мокоша* була єдиним жіночим божеством у пантеоні князя Володимира. Ще однією функцією богині було піклування про вологу, дощ, річки, струмки. І тому деякі дослідники вважають, що ім'я богині походить від *мокрий*, *мокнути*. Походження *Мокоші* дуже давнє. Як і більшість жіночих божеств, вона відома ще за трипільської доби. *Мокоша*, імовірно, походить від ще давнішого культу води богині *Дани* – всеслов'янської богині води. Переказ про богиню *Дану* записав ще Геродот: вона незрівнянна красуня, непорочна діва, мати всього живого, богиня родючості. Її днем була п'ятниця, яка вважалась святом. Богиня судила за порушення звичаїв. До таких порушень належало прядіння та шиття в п'ятницю. *Дані* приносили жертви, кидаючи коштовності у води